

свою науковою статтею «Кондратьєвщина в питаннях соціалістичної реконструкції», яку опублікував журнал «Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства» (1931, № 9-10). Не розкриваючи суті дискусії, зазначимо лише, що її починала промова Сталіна «К вопросам аграрной политики в СССР» (27 грудня 1929 р.). Партвождь вказав на «шість вузлових питань», за якими мала «проводитися» теоретична робота усіх «аграрників-марксистів», що й доторкнулося до наукових дій нашого професора. Певним наслідком постала ухвала Раднаркому УСРР та ЦК КП(б) України «Про роботу Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у справі підвищення врожайності» (9 серпня 1933 р.). Владні керманічі відзначили «незадовільну» роботу ВУАСГН у соціалістичному будівництві, побудові нового колгоспного села й соціалістичного сільського господарства країни. Керівників ВУАСГН поміняли, замінили й члена президії академії професора І.М. Боднара. Варто далі покластися на матеріали українських архівів: професор І.М. Боднар був засуджений 26 січня 1934 р. судовою трійкою при колегії ГПУ УСРР щодо позбавлення волі терміном на три роки. Він відбув строк засудження. Потім працював у науковій установі в Московській області. Як колишній репресований звертався із заявою, проте підтримки не отримав. Однак, за рішеннями судових органів від 1 жовтня 1960 р. справу припинено – за відсутністю доказів.

Додамо, що вчений-аграрій-економіст професор Боднар Іван Миколайович – колишній керівник Українського НДІ організації соціалістичного сільського господарства та сільськогосподарської економіки й член президії ВУАСГН, реабілітований у судовому й партійному відношенні.

КОЧУБЕЇ МІСТЕЧКА ДУБОВИЧІ: ПРОГРЕСИВНІ ГОСПОДАРИ І ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧІ

Іванченко Л.А.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

З кінця XVII ст. у 1687 р. на хуторі Ретик біля села Дубовичі Глухівського повіту Чернігівської губернії, отримавши «гетьманський універсал на плотинне займище річки Ретик поблизу Дубович» оселилась родина генерального судді Кочубея Василя Леонтійовича [1, с. 525]. Господарі освоювали місця, багаті лісами, луками, водоймами [2, с. 1], розвивали і підтримували кустарні виробництва, будували греблі і млини, цукроварні, винокурні та інші дрібні заводи [2, с. 12]. Історичні події початку XVIII ст. змусили родину покинути обжите місце, та незабаром на хутір повернулась вдова – Люба Федорівна Кочубей (Жученко) з дітьми [3]. Була вона жінка гордого норову, розбитна і хазяйновита [2, с. 9–11]. Під її опікою знаходились кріпаки сіл Дубовичі, Ярославець, хутора Ретик, Тинниці, Знобовки, Кунашівки слобідки Улиці (Старої Гути) у Чернігівській губернії, хутора Жукового і сіл Диканьки, у Полтавській губернії. Легенди описують жорстокість поміщиці. В противагу,

історичні факти свідчать про клопотання володарки перед гетьманом Скоропадським, про звільнення селян від військового постою [4]. У 1710 р. її піклуваннями і коштом виросла на хуторі дерев'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці [2, с. 3]. По смерті матері, володіння перейшли до старшого сина Василя. З тих пір, хутір Ретик і село Дубовичі діставались у спадок особам, які були названі цим ім'ям. Клопотаннями і коштами родини Кочубей у різні часи в селі було побудовано три храми – 1777 р. замість старого дерев'яного великий кам'яний Різдва Богородиці в центрі села, у 1855 р. на сільське кладовище було перенесено дерев'яну церву Успіння з хутора Ретик [2, с. 7], у 1863 р. в парку було зведено домовий Введенський храм-усипальницю [8].

За переданнями Кочубеї називали своїх первістків Василями й Варварами. Останньою володаркою села Дубовичі була Варвара (1869–...) – старша донька В.В. Кочубея (1829–1878).

У 1853 р. стараннями В.В. Кочубея – батька Варвари – село Дубовичі отримало статус містечка. На той час там функціонувало дві школи – приходська і ремісничка, відкрита у маєтку власника на його кошти [6], працювали цукроварня, винокурений, крохмальний, цегляний заводи, млин, на хуторі Ретик – паперова фабрика, в селі двічі на рік відбувались ярмарки. [7].

Варвара Василівна вийшла заміж за представника свого роду, троюрідного дядька Василя Петровича Кочубея (1868–1940) – церемоніейстра царського двору, повітового предводителя дворянства, активного громадського діяча. Цей шлюб вдвічі прогресивніше долучився до розвитку індустрії та сільського господарства і примножив не лише статки родини, а й добробут мешканців поселень, де розташовувались їхні маєтки.

Василію Петровичу по смерті батька Петра Аркадійовича Кочубея дісталось у спадок село Згурівка Полтавської губернії. П.А. Кочубей (1825–1892) – дійсний статський радник, таємний радник, голова Імператорського Російського Технічного Товариства, почесний член Імператорської Академії наук [1, с. 548], окрім цього, був членом Полтавського сільськогосподарського товариства, і в маєтку Згурівка його коштами і клопотаннями велись дослідження у різних напрямках сільського господарства: утримувались 4 кінних заводи і племінна ферма, дослідні поля, метеостанція [9]. Батько Петра Аркадійовича, дід Василя Петровича – Аркадій Васильович Кочубей (1790–1878) – дійсний статський радник, сенатор, член опікунської ради, учасник війни 1812 р., з 1821 по 1824 рр. проживав у родовому маєтку в селі Ярославець, що неподалік від села Дубовичі. В 1824 р. гостюючи у дядька в селі Диканька познайомився з кн. С.М. Вяземською (1798–1834) і того ж року одружився [1, с. 543]. В березні 1828 р. А.В. Кочубей був обраний віце-губернатором Київської губернії і прослужив на цій посаді три роки [10, с. 6]. В травні 1830 р. був призначений Орловським губернатором. У 1834 р. в м. Орлі померла його дружина. Маєток Згурівка – подарований Софії Миколаївні на весілля, як посаг від діда Петра Кириловича Розумовського – був облюбований родиною для проживання [11, с. 229]. Після смерті дружини Аркадій Васильович з головою занурився у виховання дітей, приділяв багато часу науці,

Приблизно 1837 р. зайнявся облагородженням маєтку – навколо будинку розбив клумби і парк. Для цієї роботи був запрошений швейцарець Гіпп [11, с. 229]. В маєтковому будинку знаходилась величезна приватна бібліотека [12, с. 7]. А.В. Кочубею належала паперова фабрика на хуторі Ретик [13, с. 91–92].

На 1901 р. у маєтку містечка Дубовичі мешкало 3 661 осіб, з них 1701 чоловіків та 1961 душ жінок. Приблизно така ж кількість населення була в селі Ярославець [14], яке в 1901 р. було у власності інших представників роду Кочубеїв. Отож, родина Варвари Василівни та Василя Петровича, об'єднавши зусилля, продовжила справу династії – облагородження та розвиток маєтків для зростання добробуту і на благо Вітчизни. Останні господарі Дубовицького маєтку в 1898 р. на місці старого кам'яного будинку в парку звели новий дерев'яний двохповерховий і доволі стрімко підняли господарство села на високий рівень. На 1901 р. навколо м. Дубовичі родина володіла землею, яка складалась з 11 ділянок і становила 1226,90 десятин; із них під лісом було зайнято 639,46 дес., орних земель – 438,13 дес., під сінокосом – 81,69 дес., маєток займав 27,25 дес., та ще налічувалось 40,37 дес. землі, яка носила назву «незручної» [2, с. 14]. Плодовий сад в маєтку займав площу 1,15 дес. В саду була оранжерея і теплиці, в яких вирощували персики, виноград, груші і яблука, різноманітні тропічні рослини. Під город було зайнято 11 дес. землі. Біля парку в окремій огорожі розташовувались економічні будинки і служби, які були гарно облаштовані та обладнані новітніми пристроями, проведено телефон [2, с. 16]. Польові роботи в господарстві виконувались кіньми і волами, яких налічувалось 40 шт. робочих і 35 для їзди. Також у веденні господарства використовувались сільськогосподарські машини та різноманітний інвентар, а саме: локомотив з молотилкою, 3 сівалки, більше 20 борон і катків, 15 плугів різної конфігурації, кінні граблі, 2 віялки, 2 сортувальних машини тощо, загальною вартістю в 15 тис. крб. [2, с. 21].

З приходом радянського режиму маєток був пограбований, оранжерея та храми зруйновані. У 1932 р. містечко перевели у статус села. Протягом усього ХХ ст. знищували той чи інший об'єкт, побудований стараннями родини Кочубеїв. Приходський храм з дзвіницею і кам'яною огорожею у вигляді будиночків, цегляний будинок з колонами (ремісничка школа), дерев'яні однотипні будиночки в центрі складала певний ансамбль провінційних містечок, типових для кінця ХІХ ст. Навколо позаду розташовувались конюшні, млин, цегляний і крохмальний заводи. За парком господарський двір, ферми, ферми. Та до сьогодні височить над хутором Ретик свідок тих далеких подій – велетенська Кочубеєва тополя, а в парку села Дубовичі шелестять листям столітні липи, затишну альтанку в гущі парку створює група вікових модрин. І ще, подекуди, в гарячу пору жнив можна в дії побачити металеві кінні граблі кінця ХІХ ст.

Джерела та література

1. *Модзалевский В. Л.* Малороссійській Родословник / В. Л. Модзалевский. – К. : тип. Т-ва Г. Л. Фронцкевича і К^о, 1910. – Т. 2 : Е–К. – 720 с.
2. *Павлович П. А.* Село Дубовичи. Имение Варвары Васильевны Кочубей, Глуховского уезда, Черниговской губернии / П. А. Павлович. – К. : тип. Кульженко, 1903. –

145 с.

3. *Гурба В. Г.* Дубовичі : іст.-краєзнав. нарис / В. Г. Гурба. – К. : Бізнесполіграф, 2012. – 279 с. : фото + 4 с. дод.

4. *Центральний державний історичний архів України* (м. Київ) (ЦДІАУ), ф. 1219, оп. 1.

5. *Державний архів Чернігівської області* (ДАЧО), ф. 679, оп. 3, спр. 388, арк. 53.

6. *ЦДІАУ*, ф. 707, оп. 20, спр. 19.

7. *ДАЧО*, ф. 679, оп. 3, спр. 388, арк. 54.

8. *Распоряжение* епархиального начальства // Чернигов. епарх. изв. – 1863. – № 6 (15 марта). – С. 53.

9. *Журналы* Полтавского сельскохозяйственного общества. – 1890. – Вып. 1 (янв.–февр.).

10. *Аркадий* Васильевич Кочубей : некролог / сост. Милорадович. – СПб., 1878. – 8 с.

11. *Зіборова І. В.* Аграрний досвід малоросійського дворянина П. М. Кочубея – в історичній генеалогії / І. В. Зіборова // Вісн. аграр. історії. – К., 2015. – Вип. 11–12.

12. *Вергунов В. А.* Бібліотека П. А. Кочубея / В. А. Вергунов // Панорама – 2015. – 12 черв.

13. *Писчебумажная фабрика* в хуторе Ретик // Памятная книжка Черниговской губернии. – Чернигов, 1862. – С. 91–92.

14. *Список населенных мест Черниговской губернии* имеющих не менее 10 жителей / Черниг. губ. стат. ком. – Чернигов : тип. Черниг. губ. упр., 1902. – 188 с.

ІСТОРИЧНІ МОМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Ісак Л.М.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Основною проблемою агрономії минулого і сучасного етапів залишається низький рівень інформатизації сільськогосподарських процесів. На застосування інформаційних методів та технологій в галузі агрономії впливає загальна інформатизація суспільства, яка ґрунтується на розвитку інформаційних комп'ютерних технологій і є інтелектуальною та матеріальною базою створення нових технологій. Необхідно розглянути процес історичного розвитку інформаційних технологій для потреб агрономії: започаткування та використання інформаційних методів та технологій в агробіологічній науці, дослідження процесу впровадження математичних методів та математичного моделювання, провести періодизацію етапів застосування інформаційних методів та технологій для потреб агрономії.

Завдяки процесу інформатизації створюється нова суспільна ланка – інформаційне суспільство, яке, в свою чергу, характеризується високим рівнем інформаційних технологій, розвинутими інфраструктурами, які забезпечують виготовлення інформаційних ресурсів і можливість доступу до інформації, прискоренням процесів автоматизації обробки інформації, радикальними змінами соціальних структур, внаслідок чого відбувається розширення сфери інформаційної діяльності. Істотно, що невпинний процес інформатизації суспільства впливає на визначення нових освітніх стандартів, впровадження